

Trobada amb glosadors de Formentera, Eivissa, Menorca, Mallorca i el Principat. L'autor amb glosadors de les Illes a Eivissa, al costat del vaixell. Fotografia: Pilar Pons (2004).

Inventari dels vehicles musicals per a la improvisació poètica en llengua catalana

Francesc Tomàs

Un recull de cançons és una eina imprescindible per a qualsevol cultura. La nostra no està precisament mancada en aquest aspecte. Malgrat tot, sempre se'n poden fer més i més, fruit de noves missions de recerca, o bé aplicant noves eines teòriques a materials prèviament recollits. I cal, per descomptat, continuar-ho fent: mai se'n farà prou.

Però, per més bé que es faci, hi ha una perversió essencial que afecta totes les publicacions: en el moment que surten a la llum queden definitivament perpetuades. Un cop imprès un llibre el seu contingut queda fixat per sempre més, i això que és meravellós alhora és una desgràcia. El patrimoni cultural que es transmet de forma oral és immaterial, volàtil i efímer. Els registres són instantànies que copsen un gest del moment, una expressió superficial d'allò que s'ha volgut documentar i sovint se'n deriven estereotips, dogmes o bé caricatures.

I això encara més en aquells tipus de cant que no tenen un text prefixat, aquells que tant aviat serveixen per expressar una cosa com una altra. En molts casos es fa servir, sense relació temàtica ni ordre establert, una bate-

ria de cobles de repertori, i es canta en cada moment la més adient, que pot ser una plantilla per anar-hi introduint paraules a posta pel moment. Altres vegades la improvisació és total.

L'Inventari dels vehicles musicals per a la improvisació poètica en llengua catalana (o "glosari") vol ser una eina cultural poderosa i en constant transformació. En essència és un banc de dades pensat per accedir des de diverses perspectives al fons de la qüestió: aquell corpus de tonades, fonocomportaments, climes sonors, bases rítmiques i altres "vehicles musicals" que hom ha utilitzat, empra o podria fer servir per expressar-se, podríem dir-ne, glosant.¹

És un recurs d'ús lliure per i obert a tota la nostra comunitat lingüística i per extensió a tota la humanitat. Els materials que s'inventarien són de diversa naturalesa i provenen de diverses fonts: des dels recollits de viva veu en un context real de glosa fins a referències històriques com tablatures de guitarra barroca, passant per documentals de televisió, discos i cassets publicats, materials didàctics i tota mena de mitjans i suports.

Aquesta base de dades és l'aparador: darrere hi ha el magatzem. Entre la persona (que és alhora investigadora i usuària; que tant fa d'informant com d'estudiós) i el patrimoni immaterial que l'ocupa (materialitzat ja sigui com a arxiu d'àudio, ja sigui gràfic, com ara notació musical convencional o de qualsevol altra mena, o bé videogràfic) hi ha el registre, que funciona d'interfície.

El registre és la unitat conceptual del glossari, i la taula de registres és la plataforma central que està vinculada a altres taules no menys importants: taules de documents i fonts, d'informants i glosadors, de formes i estructures, de tipus melòdics, de graelles harmòniques, de fórmules rítmiques d'acompanyament. També de denominacions emprades quant a gèneres i famílies estilístiques.

Descrivim una de les taules, la que vol aportar elements de coneixement sobre l'actitud de la persona registrada (informant o glosador) envers la mateixa glo-

1. Què entenem per glosar: cantar una composició poètica en el precís moment de la seva creació.

sa. Entenent que parlem sempre d'un *continuum*, establim una graella per tal d'aclarir a quin model s'ajusta més la seva actitud en el moment precís.

1- Repentisme focalitzat: el glosaire té protagonisme i hi ha expectativa en l'audiència, i la seva feina és reconeguda, professionalment o no.

2- Repentisme espontani: el glosaire és una persona que actua de manera espontània i no prevista en principi. Sorpren l'audiència amb la seva acció.

3- Interpretació delegada: el cantador (o la parella, alternativament) interpreta un vers dictat a l'orella per una altra persona, el versador. Pot haver-n'hi encara un altre, el llistar, que proposa el contingut temàtic al versador.

4- Interpretació memoritzada: el glosaire ha elaborat prèviament per a l'ocasió els versos i els duu memoritzats.

5- Escenificació: el cantador fa creure (més o menys) l'audiència que està improvisant, però en veritat canta textos memoritzats. Molt sovint la situació és de diàleg i la poesia intenta provocar l'humor de l'audiència amb la temàtica i el lèxic.

6- Lectura: el cantador llegeix versos que ell mateix o una altra persona o col·lectiu hagi elaborat. També es podria fer amb suport escrit o videogràfic

7- Reminiscència: El cantador canta de memòria versos d'un repertori que podria ser d'improvvisació o no. Ell potser n'és conscient i potser no.

La cançó tradicional a les escoles de primària: la imatge de la dona.

Anàlisi del repertori *Cançons populars i tradicionals a l'escola*, del

Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya

Imma Oliveres i Prat

És cert que el folklore (contes, cançons, històries, llegendes...) que actualment s'explica o canta a l'escola participa activament en la transmissió i perpetuació d'una sèrie de models psicològics i de comportament de les dones i dels homes? És cert que les qualitats "positives" i els models actius i autònoms que transmeten els contes o les cançons tradicionals només són atorgats als homes, mentre que les qualitats de les dones es limiten a l'expressió de l'afectivitat, la passivitat i a la sensibilitat? És cert que en la majoria de cançons i contes tradicionals s'exemplifica que l'única finalitat en la vida d'una dona és contraure matrimoni i ser mare?

El treball *La cançó tradicional a l'escola* analitza, en el repertori de *Cançons populars i tradicionals a l'escola*, publicat pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, la imatge, el rol i el tractament que aquestes cançons tradicionals fan de la dona. És a dir, analitza quines són les característiques físiques, les psicològiques i els comportaments que es

presenten com a "típics" i "naturals" d'aquest gènere i que, d'una manera inconscient i subliminar, serveixen per reforçar l'estructura i situació social de la dona.

Quin és el tractament de la dona en aquestes cançons tradicionals? De forma sintètica el podríem resumir de la manera següent:

– Hi ha poca presència de personatges femenins. Els personatges masculins pràcticament doblen els femenins.

– Els personatges femenins en pocs casos tenen el protagonisme principal de l'acció. En una gran majoria tenen un paper passiu.

– A més de discriminar per sexe, es discrimina per edat: les dones adultes tenen encara menys protagonisme que les joves. Quasi totes les mares, per exemple, fan de protagonista secundària. Les velles i les nenes no existeixen.

– Tres quartes parts de les dones apareixen sense nom propi i se les anomena amb genèrics referits a l'edat, condició o ofici: don-